

Parametry opisu realizacji modelu frazeologicznego na przykładzie związków utworzonych według schematu

ANIOŁ nie N_{NOM}^{PERS}

Słowa kluczowe: frazeologizm, model formalno-leksykalny, reprodukt.

doi: <http://dx.doi.org/10.31286/JP.100.1.7>

1. Wprowadzenie¹

W zasobach frazeologicznych języków naturalnych występują serie związków tworzonych według schematów formalno-semantycznych. Modele frazeologiczne przekazujące określone znaczenie z przynajmniej jednym komponentem podlegającym substytucji systemowej badane są w różnych perspektywach, między innymi frazematycznej, leksykograficznej i kontrastywnej (Pawley 2007; Dziamska-Lenart 2011; Martí Solano 2011, 2013; Piirainen 2016; Przepiórkowski 2017: 35–37; Szerszunowicz 2019).

W polskich słownikach w wypadku produktywnych modeli nie wlicza się wszystkich realizacji: podaje się kilka przykładowych lub zapisuje schemat z miejscem do uzupełnienia (Węgrzynek 2018: 160). W terminologii angielskiej modele typu *_____ with a capital _____* (LID) noszą miano *open-slot idioms* (dosł. idiomy z otwartym miejscem). Należy zaznaczyć, że podobnie jak w polskiej praktyce leksykograficznej słowniki przyjmują różne konwencje ich zapisu, traktując je jako idiomy lub schematy frazeologiczne, co poświadczają zapisy *rocky road* (CIDI) i *the rocky road to _____* (ODI).

Model pozwala na tworzenie jednostek wyrazowych, które mają określone cechy². Niektóre schematy formalno-semantyczne mają uwarunkowania kulturowe, na przykład model ANIOŁ nie N_{NOM}^{PERS} o podstawowej reprezentacji *anioł nie człowiek*, który może być rozmaicie

* j.szerszunowicz@uwb.edu.pl; ORCID: 0000-0001-6197-5643

1 Praca naukowa finansowana ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dotacji na utrzymanie potencjału badawczego przyznanej Wydziałowi Filologicznemu Uniwersytetu w Białymstoku. Autorka składa podziękowania anonimowym recenzentom artykułu za cenne uwagi.

2 Zagadnienie całościowego opisu stałych połączeń wyrazowych w aspekcie ich wielokształtności i jego odzwierciedlenia we frazeografii na gruncie polskim podejmowane było m.in. przez Andrzeja Bogusławskiego (1976, 1994), Wojciecha Chlebdę (2003, 2004), Gabrielę Dziamską-Lenart (2019), Andrzeja Marię Lewickiego (1976; Lewicki i in. 1987), Piotra Müldnera-Nieckowskiego (2007), Annę Pajdzińską (Lewicki i in. 1987; Pajdzińska 2004), Bożenę Rejakową (Lewicki i in. 1987), Katarzynę Węgrzynek (Węgrzynek, Żmigrodzki 2016; Węgrzynek 2018) oraz Piotra Żmigrodzkiego (2015; Węgrzynek, Żmigrodzki 2016).

uszczegółowiany: *anioł nie kobieta/nie dziecko/nie szef* itp. Symbolika anioła w chrześcijaństwie i polskim obrazie świata ma długą tradycję. Można więc przyjąć założenie, że z powodu konotacji kulturowych schemat ten jest produktywny.

Niniejszy artykuł poświęcono parametryzacji badania jednostek utworzonych według jednego modelu³. Celem badania, wpisującego się w koncepcję kompleksowego analizowania frazeologizmów, jest opisanie realizacji modelu ANIOŁ nie N_{NOM}^{PERS} przez analizę ich parametrów: semantycznego, morfosyntaktycznego i pragmatycznego. Jej wstępny etap stanowi zbadanie opisów leksykograficznych frazeologizmów utworzonych według tego schematu, drugi, zasadniczy – prześledzenie sposobu jego realizacji. Materiał egzemplifikacyjny zaczerpnięto z opracowań leksykograficznych i korpusu języka polskiego (NKJP) oraz zebrano za pomocą narzędzia WebCorp ze stron internetowych.

2. Realizacje modelu ANIOŁ nie N_{NOM}^{PERS} w opisie leksykograficznym

Jako podstawowe znaczenie wyrazu *anioł* USJP (t. 1: 85) podaje następującą eksplikację: ‘istota nadprzyrodzona pośrednicząca między Bogiem a ludźmi, uosabiająca doskonałość i dobroć, przedstawiana w malarstwie i rzeźbie w ludzkiej postaci ze skrzydłami’. Nie wszystkie elementy przytoczonej definicji są równie istotne dla kształtowania znaczenia związków wyrazowych utworzonych według schematu ANIOŁ nie N_{NOM}^{PERS}. Ważne jest wyobrażenie anioła stróża, które konotuje dobroć, opiekuńczość i troskliwość.

Wszystkie badane słowniki ogólne (USJP, ISJP, WSJP PAN) odnotowują znaczenie figuratywne omawianej nazwy: *przen.* ‘o kimś bardzo dobrym, łagodnym, szlachetnym’ (USJP, t. 1: 85), przy czym należy zaznaczyć, że według ISJP (t. 1: 30–31) możemy tak nazwać ‘kogoś, kto nam przypomina anioła, np. swoją dobrocią, spokojem lub wyglądem’ oraz ‘kogoś, do kogo czujemy wielką sympatię’⁴. Leksem *anioł* – dzięki swoim konotacjom – ma duży potencjał frazeotwórczy, co znajduje poświadczenie w zasobie polskich stałych połączeń wyrazowych z wyrazami *anioł* i *anielski*⁵.

Wśród opracowań frazeograficznych konstrukcji językowych realizujących model ANIOŁ nie N_{NOM}^{PERS} nie rejestrują NSF, SFJP ani WSF⁶. Dwa słowniki zawierają związki utworzone według

3 Propozycja ta może być wykorzystywana w badaniach kontrastywnych.

4 Największą liczbę znaczeń przenośnych apelatywu *anioł* podaje PSWP (t. 2: 80), który oprócz wyżej wymienionych znaczeń uwzględnił jego użycia środowiskowe, np.: *uczniowski* ‘wychowawczyny, także w internacie’, *przestępczy* ‘policjant’, *przestępczy* ‘pielęgniarka’, *przestępczy* ‘dozorca, stróż nocny’, *przestępczy* ‘kontroler PIH lub NIK w zakładzie pracy’, *przestępczy* ‘adwokat’, *przestępczy* ‘osoba, która daje żebrakowi hojne datki’, *przestępczy* ‘pijak, alkoholik’.

5 Największą liczbę związków z komponentem *anioł* zawiera SSJP: odnotowano w nim 72 jednostki wielowyrazowe, przy czym uwzględnione zostały kolokacje i nazwy własne typu *archanioł Michał*. WSFJP podaje 19 związków, przy czym nie uwzględnił ani kolokacji, ani nazw własnych. Na przykład WSFJP podaje następujące związki: *aniołek z pazurkami/rogami/różkami*, *anioł nie człowiek/kobieta/dziecko* itp., *anioł stróż*, *anioł (to) (a) nie ktoś*, *anioł w ludzkim ciele*, *być grzecznym jak anioł/aniołek*, *coś idzie jak anioł*, *czarny anioł*, *czysty jak anioł*, *fabrykant/fabrykantka aniołków*, *istny anioł*, *mieć anioła stróża*, *mój aniele*, *pić jak anioł*, *powiększać grono aniołków*, *prawdziwy anioł*, *spać jak anioł/aniołek*, *tu i anioł by zaklął*, *upadły anioł* (s. 43), *anielskie chóry*, *anielska cierpliwość* (s. 119), *anielska dobroć* (s. 174), *anielska łagodność* (s. 364), *sielski*, *anielski* (s. 702), *anielski włos/anielskie włosy* (s. 883).

6 Podają one natomiast inne połączenia, których głównym komponentem jest użyty metaforycznie wyraz *anioł* w znaczeniu przenośnym (lub derywaty *aniołek* i *anielski*).

omawianego schematu. Jeden z nich nie podaje objaśnienia *anioł (to) nie kobieta* (SFSkor, t. 1: 87). Z kolei w WSFJP (s. 43) znajdujemy eksplikację z przykładem:

anioł nie (człowiek, kobieta, dziecko itp.) ‘ktoś bardzo dobry, szlachetny, łagodny’:
Twoja matka to anioł nie kobieta, zawsze znosi moje złe humory.

W artykule hasłowym *itp.* sygnalizuje możliwość wystąpienia innych leksemów należących do tej samej kategorii co wymienione rzeczowniki, tj. do nazw osób (np. *dziewczynyna, dziewczynka, chłopiec, chłopczyk, siostra, brat*).

3. Parametry opisu realizacji modelu frazeologicznego ANIOŁ nie N_{NOM}^{PERS}

Opis realizacji modelu może obejmować różne elementy – ich wybór zależy przede wszystkim od celu badania i specyfiki materiału. W analizach najczęściej uwzględnia się trzy rodzaje parametrów: semantyczny, morfosyntaktyczny oraz pragmatyczny (por. Lewicki 1976, 1985, 2001; Pajdzińska 1982; Kosek 2008). Operują nimi również badacze frazeologii, opracowując materiał różnojęzyczny (Piirainen 2016; Dobrovoľskij, Piirainen 2005: 67–77).

3.1. Parametr semantyczny

W badaniach frazeologicznych parametr semantyczny obejmuje analizę asumarycznego znaczenia realizacji schematu, to jest znaczenia, które nie jest sumą znaczeń poszczególnych jego komponentów. Analizuje się również znaczenie sumaryczne, które tworzy jego warstwę obrazową (por. Pajdzińska 1982, 1988). Badaniu podlegają także elementy składowe tworzące badaną realizację.

3.1.1. Znaczenie sumaryczne realizacji modelu ANIOŁ nie N_{NOM}^{PERS}

Semantyka komponentów leksykalnych związków wyrazowych stanowi istotny parametr w analizie frazeologizmów. W 1982 roku A. Pajdzińska (1982: 81) zwracała uwagę na to, że „problem znaczenia związku frazeologicznego w dalszym ciągu jest niedostatecznie poznany”. Zrelatywizowano twierdzenia o niemotywowanym charakterze stałych połączeń wyrazowych, jednak słowa badaczki nadal pozostają aktualne. W omawianej tu serii frazemów znaczenie sumaryczne motywują sens i symbolika związane z opozycją *anioł* : *człowiek* i wynikająca z niej implikacja (*zwykły*) *człowiek nie jest aniołem*.

W analizowanym schemacie występuje wykładnik negacji *nie*, który neguje sens przekazywany przez kolejny komponent *człowiek* : *anioł* [to jest, a] *nie kobieta*. Opozycja *anioł* : *człowiek* > *anioł* – *kobieta/dziecko* jest wyrazista z powodu przynależności tych nazw/obiektów do dwóch sfer, to jest *sacrum* i *profanum*. W perspektywie aksjologicznej takie zestawienie buduje ciąg asocjacyjne oparte na opozycji *doskonałość* : *niedoskonałość*.

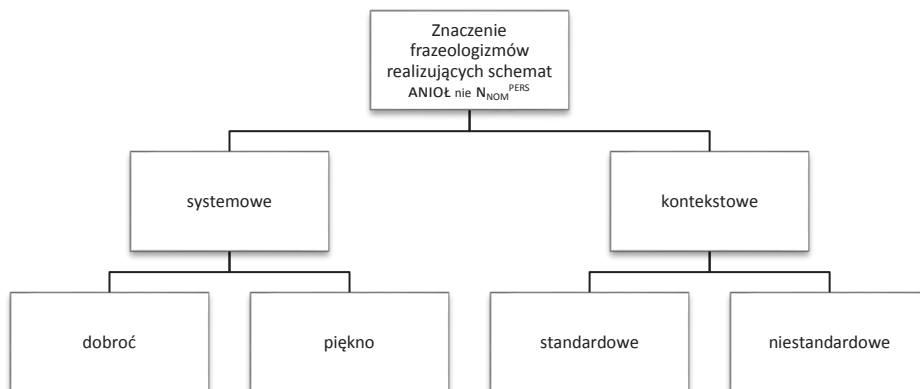
3.1.2. Znaczenia wyrażeń zbudowanych według modelu ANIOŁ nie N_{NOM}^{PERS}

Znaczenie konstrukcji zbudowanych według omawianego modelu jest motywowane przenośnym znaczeniem komponentu *anioł*: ‘ktoś bardzo dobry, ideał; osoba oceniana znacznie wyżej

niż przeciętny przedstawiciel grupy, do której należy opisywana osoba. Realizacje omawianego schematu funkcjonują jako wykładniki oceny pozytywnej: przywołując przede wszystkim asocjacje z dobrocią. Tworzy się łańcuch skojarzeniowy, w którym pojawiają się inne wysoko oceniane cechy charakteru (uczciwość, prawość, doskonałość) lub wyglądu (por. *wyglądać jak anioł/aniołek, anielski wygląd* – o kobiecie lub dziecku). Użycie to ilustruje poniższy fragment:

– Zaczyna pani osoba, pani Heleno – mówi kolejarz. – Nieboszczyk mąż miał z pani pociechę. – E, tam... Czy taki się pozna? Mój pierwszy mąż to był *anioł, nie człowiek*. Jak Boga kocham. A Franek, choć to niby i kierownik urzędu pocztowego, owszem, nie można powiedzieć, ale charakter miał jakiś taki niekulturalny (NKJP: J. Brzechwa, *Opowiadania drastyczne*)⁷.

Znaczenie systemowe obejmuje elementy *dobry* i *piękny*: kontekst może je doprecyzować lub uchylić, na przykład przy nadaniu wypowiedzi ironicznego charakteru (wykres 1).

Wykres 1. Znaczenie realizacji modelu ANIOŁ nie N_{NOM}^{PERS}

Źródło: opracowanie własne.

Przykładowo w artykule księdza Tomasza Trzaski o siostrze Melanii pomagającej pielgrzymom wyrażenie *anioł nie siostra* zostało użyte w opisie niesienia pomocy chorym:

Siostra Melania jest Loretanką z ponad 50-letnim stażem. W zaciszu przykościelnych ogrodów można ją było znaleźć przy długim stole szczelnie zastawionym różnorakimi medykamentami. Siostra opatrywała stopę za stopą. „*Anioł nie siostra*, a jakie ciekawe rzeczy opowiada – dało się słyszeć w kolejce pielgrzymów”⁸.

7 W tym i kolejnych cytatach wszystkie wyróżnienia pochodzą od autorki artykułu.

8 Ks. T. Trzaska, *Anioł nie siostra, czyli o tym jak miejscowi pomagają pielgrzymom*, <http://diecezja.lomza.pl> (dostęp: 20 grudnia 2018).

Substytucji uległ tu komponent ogólny (CZŁOWIEK) uszczegółowiony jako *kobieta – siostra*. Dominantą semantyczną jest poświęcenie i dobroć okazywana pielgrzymom.

Użycie kontekstowe może eksponować inne cechy: w przytoczonym niżej fragmencie wyrażenie *anioł nie człowiek* informuje o łagodności opisywanej osoby, której poprzednik znany był z „trzymania [zawodników] żelazną ręką”.

Riley odszedł do Miami Heat. Czym się różni jego następca Don Nelson? – Pat to największy twardziel jakiego znam. Facet o stalowych nerwach i chłodnym umyśle. Trzymał nas żelazną ręką tak, że niektórzy czuli się jak lalki na łańcuchu. Pod tym względem Nelson to *anioł, nie człowiek*. Daje zawodnikowi dużo swobody (NKJP: „Gazeta Wyborcza”).

Realizacje omawianego schematu opisują także wygląd, podkreślając wyjątkowość urody charakteryzowanej osoby:

– Cóż sądzisz o Donnie Inez? – pytał go kupiec, gdy się już w swej ciasnej izdebce, na brudnym usadowił krzesło.

– To *Anioł, nie kobieta*, piękna, bellissima⁹.

W polskiej wersji piosenki *Ach, Luise!* autorstwa Juliana Tuwima wyrażenie *anioł nie dziewczyna* występuje po wzmiance o wdzięku i urodzie Ludwika, natomiast w kolejnym wer-sie pojawia się sformułowanie *wcielenie wszystkich ludzkich cnót*, które wyraża ogólną ocenę opisywanej osoby:

Ach, Ludwiko, miłością płonę dziką
Oczarował mnie twój wdzięk i uroda
Że cię w rękach nie mam swych, jaka szkoda
Ach jedyna, tyś *anioł nie dziewczyna*
Wcielenie wszystkich ludzkich cnót
Ludwichno, tyś mój cud¹⁰.

3.2. Parametr morfosyntaktyczny

Analiza parametru morfosyntaktycznego dotyczy formalnej charakterystyki składników modelu i jego możliwych wariantów, jego potencjału transformacyjnego w zakresie przekształceń gramatycznych oraz cech i funkcji składniowych (Lewicki 1976; Bąba 1989; Andrejewicz 2015).

3.2.1. Postać kanoniczna związku i jej warianty

Przyjęto założenie, że kanoniczną postać badanego modelu reprezentuje konstrukcja *anioł nie człowiek*, poświadczona w opracowaniach leksykograficznych. Analiza innych związków z tymi składnikami pozwoliła ustalić warianty schematu: ANIOŁ (to) (jest) [(.) (a)] nie + N_{NOM}^{PERS},

9 A.A. Kosiński, *Powiatki i opowiadania żołnierskie z wojen 1977 do 1812 r.*, t. 1, wyd. N.J. Bobrowicza, nakł. Księgarni Zagranicznej (Librairie étrangère), Lipsk 1845, s. 115, <https://books.google.pl> (dostęp: 4 marca 2020).

10 J. Tuwim, *Ach, Ludwiko!*, <https://www.tekstowo.pl> (dostęp: 5 marca 2020).

np. *anioł nie kobieta*; *anioł, a nie kobieta*; *anioł to jest, a nie kobieta*; *anioł to, a nie kobieta*; *to anioł, nie kobieta*; *to anioł, a nie kobieta*.

Model jest produktywny, przy czym liczbę potencjalnych związków ogranicza kryterium regulujące wybór składnika leksykalnego (reguła selekcji) do realizacji prymarnych: element podlegający uzupełnieniu powinien pochodzić z pola „człowiek”. O ile można założyć, że użytkownicy języka zaakceptowałyby związek *anioł nie dyrektor*, o tyle należy przypuszczać, że związki **anioł nie fortepian* lub **anioł nie samochód* miałyby raczej niski stopień akceptowalności. Jednostki takie mogą wystąpić tylko w określonych kontekstach i sytuacjach, jako pewien rodzaj gry językowej. W takim użyciu będą one okazjonalizmami zaliczanymi do peryferyjnych realizacji wzorca.

3.2.2. Funkcje składniowe

Według omawianego schematu tworzone są związki, które jako „analogon” rzeczownika mogą – jak on – pełnić różne funkcje składniowe. W zdaniach występują jako:

– podmiot – por. przytoczony fragment powieści *Lalka* Bolesława Prusa:

Musiał nawet coś mówić pani Stawskiej, gdyż ten *anioł, nie kobieta*, będąc przed paroma tygodniami w Warszawie, raczyła mnie odwiedzić i mocno wypytywała o Stacha¹¹.

– dopełnienie:

Ożeniłem się z *aniołem nie kobietą*¹².

– orzecznik (i w tej roli występowały one najczęściej w badanym materiale):

– Pan Zygmunt Kęstowicz od razu mnie przygarnął, zaopiekował się. To był *anioł, nie człowiek*. Serce, łagodność, życzliwość. [...] Naturalna dobroć – wspomina Artur Barciś¹³.

W badanym materiale realizacje schematu występują również jako zdanie lub składnik dodany (dopowiedzenie) w postpozycji, co ilustrują poniższe przykłady:

Maryla jest piękna, wyrozumiała i doskonale gotuje – *anioł nie kobieta*.

Jest cierpliwa, mądra i dobra. *Anioł nie kobieta*¹⁴.

3.2.3. Potencjał transformacyjny

Badania korpusowe wykazują, że frazeologizmy – w tym te tworzone seryjnie według schematów leksykalno-formalnych – podlegają różnym transformacjom gramatycznym

11 B. Prus, *Lalka*, t. 2, <http://google.books.pl> (dostęp: 5 marca 2020).

12 Zasłyszane.

13 *Encyklopedia teatru polskiego*, artykuł poświęcony Zygmuntowi Kęstowiczowi *Anioł, nie człowiek*, <http://encyklopedia-teatru.pl> (dostęp: 23 listopada 2018).

14 Zasłyszane.

(por. Bąba 1989; Moon 1998; Kosek 2008). Na przykład czasownik *być* może przybrać formę czasu teraźniejszego, przeszłego lub przyszłego: *anioł to był nie człowiek*.

Postać leksykalno-formalna schematu pozwala na zastosowanie permutacji niektórych elementów, na przykład ANIOŁ to jest nie + $N_{\text{NOM}}^{\text{PERS}}$ / ANIOŁ to jest nie + $N_{\text{NOM}}^{\text{PERS}}$: *anioł to jest, nie człowiek; anioł jest to, nie człowiek*. Taka zmiana szyku nie zmienia sensu, natomiast ma wpływ na wartość stylistyczną. W wariancie *anioł jest to, nie kobieta/człowiek/dziecko* występuje inwersja, co zwiększa siłę perswazyjną związku dzięki wyeksponowaniu komponentu będącego nośnikiem wartościowania.

Składniki leksykalne wypełniające model mogą również przybierać formę deminutywną: *aniołek to jest nie dziewczyna/dziewczynka, anioł/aniołek nie chłopczyk*. Semantyka komponentu *anioł* raczej wyklucza użycie towarzyszących mu form augmentatywnych typu *anioł to jest nie dziewczynisko, anioł to nie chłopaczysko* – jednostki te mają charakter form potencjalnych, brak dla nich jakichkolwiek poświadczeń w korpusie języka polskiego.

W określonych kontekstach może zaistnieć potrzeba użycia liczby mnogiej komponentów, na przykład *anioły to były nie kobiety, anioły/aniołki nie dzieci*. Mimo że w kanonicznej postaci modelu wszystkie komponenty użyte są w formie liczby pojedynczej, należy pamiętać, że postać frazeologizmu zależna jest od potrzeb nadawcy (Chlebda 2003). Trzeba również wspomnieć o uwarunkowaniach gramatycznych (związek zgody porównywanych rzeczowników). Ponadto w dyskursie może pojawić się nominalizacja: *bycie aniołem nie kobietą nie jest łatwe*.

3.3. Parametr pragmatyczny

W analizie pragmatyczno-stylistycznej uwzględnia się takie aspekty jak: nacechowanie stylistyczne frazemu, typowe i aktualne konteksty, zakres wariacji oraz frekwencja, która pozwala określić stopień produktywności danego schematu. Badaniu podlegać powinien również potencjał modyfikacyjny rozumiany jako cechy schematu sprzyjające jego kreatywnym adaptacjom. Ponadto uwzględnić należy także szeroko rozumiany komponent kulturowy.

3.3.1. Zabarwienie stylistyczne i typowe konteksty użycia

Połączenia wyrazowe *anioł nie kobieta/człowiek/dziecko* nie są opatrywane kwalifikatorami w opracowaniach leksykograficznych, natomiast w materiale badawczym jednostki te występują głównie w potocznej odmianie języka, na przykład w rozmowach:

- To zajmie tylko chwilę.
- Nie widzi pan, że trzymam dziecko! – wybuchła. [...] Muszę się nią opiekować, póki Dominika nie wróci. Z małymi dziećmi jest tyle kłopotów... Ale wynagradzają nam trud słodyczą. Choćby Julcia, jest taka grzeczna, *anioł nie dziecko* (NKJP: M. Kaszyński, *Skarb w glinianym naczyniu*).

Frazeologizm zwiększa plastyczność opisu i intensyfikuje wartościowanie, co ilustruje fragment pochodzący z blogu parentingowego:

„Trafił” nam się taksówkarz bardzo sympatyczny, kulturalny, rozmowny. [...] Nawet Dominik wczuł się w klimat taksówkowej kurtuazji i nieprzymuszony odpowiadał grzecznie na uniwersalne pytania kierowane do obcego przedszkolaka. Tzn. czy chodzi do przedszkola i jak ma na imię jego najlepszy kolega. *Anioł, nie dziecko!*¹⁵

3.3.2. Frekwencja

Analiza zawartości NKJP wykazała, że zawiera on 8 wystąpień trzech realizacji badanego modelu. Związek *anioł nie kobieta* wystąpił w badanym materiale tylko raz, w zmodyfikowanej postaci powstałej w wyniku amplifikacji, to jest poszerzenia składu leksykalnego omawianego frazeologizmu. Odnotowano również zaledwie jedno wystąpienie formy *anioł nie dziecko*. Najwyższą frekwencję miała jednostka *anioł nie człowiek* (6). Dane te potwierdzają obserwacje Rosamund Moon (1998), która ustaliła, że w wypadku idiomów – inaczej niż dla kolokacji – wartości liczbowe uzyskane na podstawie kwerendy korpusowej są częstokroć zaniżone.

W celu pozyskania pełniejszego obrazu częstości użycia realizacji schematu materiał uzupełniono analizą danych zgromadzonych z wykorzystaniem narzędzia WebCorp. Liczba ich wystąpień wyniosła 51. I tak frazem *anioł nie kobieta* pojawił się 12 razy, w tym samodzielnie – jako tytuł odcinka serialu telewizyjnego oraz napis na artefaktach, takich jak koszulki, kubki i torby. Związek *anioł nie człowiek* wystąpił 7 razy. Zdecydowanie najliczniej reprezentowane było połączenie *anioł nie dziecko*, które pojawiło się aż 32 razy – por. przykład:

Mówi się często o nim, że jest bardzo grzeczne. Nikomu nie sprawia kłopotu. Nie ciągnie mamy za spódnice, nie przyzywa jej o świecie ze swego łóżeczka, nie domaga się bez przerwy uwagi otoczenia. Potrafi się zająć sobą. Jednym słowem, *anioł nie dziecko*¹⁶.

Liczne wystąpienia jednostki *anioł nie dziecko* odnotowano w blogach parentingowych, których autorzy często w ten sposób wyrażają swój stosunek do dziecka.

3.3.3. Potencjał modyfikacyjny schematu: kreatywne adaptacje

Kreatywne adaptacje frazemów nie mają zbyt wielu poświadczeń: w badanym materiale wystąpiła jedna konstrukcja, która powstała w wyniku powtórzenia komponentu *anioł* (*cztery razy anioł* jako wykładnik intensyfikacji):

- Moja żona, panie.
- A, to panu wiesz, to anioł, to *cztery razy anioł nie kobieta!* – wykrzyknął bankier i zmusił Trawińskiego, że musiał iść go przedstawić (NKJP: W.S. Reymont, *Ziemia obiecana*).

¹⁵ Byle do 20. *O macierzyństwie z lekkim dystansem*, blog K. Basaj-Pietrasz, wpis z 23 kwietnia 2018 r.: *Ile dzieci zmieści się w dziurce oraz wielki nochal nieznamym, czyli dramat w trzech aktach*, <http://www.byledo20.pl> (dostęp: 23 listopada 2018) (tu i w pozostałych cytatach pochodzących z blogów i innych źródeł internetowych zachowano oryginalną pisownię).

¹⁶ J. Dąbrowska, *Mały samotnik*, http://www.edziecko.pl/starsze_dziecko/1,79350,1334944.html (dostęp: 23 listopada 2018).

Przykład kreatywnej substytucji znajdujemy też w tytule artykułu Zofii Fabjanowskiej-Micyk: *Anna Dymna – Anioł, nie gwiazda*¹⁷. Zestawienie: *anioł* ‘ktoś bardzo dobry’ i *gwiazda* (filmowa) pozwala na ustawienie perspektywy recepcyjnej: te dwa rzeczowniki przywołują odmienne skojarzenia – *anioł* ewokuje dobroć, łagodność, skromność, natomiast *gwiazda* nie konotuje tych samych cech, które stereotypowo przypisuje się aniołowi.

Kreatywne modyfikacje obejmują rozmaite przekształcenia, które mają charakter indywidualny¹⁸. W pozycji przewidzianej dla PERS występują leksemy spoza tej kategorii, tak jak w dyskusji na forum *Osierocony kot – problemy w przyszłości?*:

annb 05.06.10, 22:08

matka nie matka ale dobrze by było gdyby takiego malca wziął pod opiekę jakiś koci nianiek. U mnie takim niankiem dla tymczasów okazał się Srebek Socjalizował, uczył, wychowywał karcił jeśli zabawy były zbyt brutalne. *Anioł nie kot*¹⁹.

Inny przykład modyfikacji stanowi konstrukcja *Pies, nie anioł*, która wystąpiła jako napis na koszulce – to rodzaj gry reklamowej²⁰.

3.3.4. Aspekt kulturowy

Jądrowym komponentem jest apelatyw *anioł*, nazwa o silnym osadzeniu kulturowym. W *Słowniku mitów i tradycji kultury* Władysława Kopalińskiego pod hasłem *anioł* znajdujemy następujące informacje:

w religiach Wschodu – istota niematerialna, pośrednicząca między bóstwem a ludźmi, wysłannik boga w mazdaizmie, judaizmie, chrześcijaństwie i islamie; z gr. *ángelos* ‘poseł, wysłannik, zwiastun’; Hermes, poseł bogów Olimpu (Kopaliński 2003: 46).

Dzięki swojej symbolice anioł należy do motywów bardzo często pojawiających się w literaturze i sztuce (Cirlot 2000). Jak podaje w *Słowniku symboli* Juan Eduardo Cirlot (2000: 68), anioł to „symbol niewidzialnego, sił wstępujących i zstępujących między źródłem a przejawieniem”, istota niematerialna, nieśmiertelna i pozbawiona płci, stworzona przez Boga na podobieństwo ptaka i człowieka. Anioł odgrywa rolę pośrednika między Bogiem a ludźmi: jego istota wyraża się przez symbole, a on sam stał się „metasymbolem: pośredniczy między absolutem a światem materialnym, wcielając się w znaki spełniające funkcje nośników

17 Z. Fabjanowska-Micyk, *Anna Dymna – Anioł, nie gwiazda*, <https://polki.pl> (dostęp: 18 grudnia 2018).

18 Kontekstowe użycia mogą znacznie się różnić od tych, jakie zamieszczają opracowania leksykograficzne. Tytuł artykułu Urszuli Andrejewicz *Koń się śmieje, czyli czy istnieją błędy frazeologiczne?* (2015) stanowi trafną obserwację omawianego zjawiska, a przedstawione w nim rozważania ukazują jego złożoną problematykę.

19 *Osierocony kot – problemy w przyszłości?*, <http://forum.gazeta.pl> (dostęp: 5 grudnia 2018).

20 Przykład pochodzi z oferty jednego ze sklepów internetowych oferującego m.in. koszulki z zabawnymi napisami (online: <https://mamikoland.teetres.com>, dostęp: 19 grudnia 2018).

symbolicznych znaczeń” (Oleschko 1996: 158). Bogata symbolika anioła wywodzi się z tradycji biblijnej: symbolizuje on dobro, czystość, uczciwość, niewinność i doskonałość. Jest również uosobieniem miłości i opieki oraz podporządkowania Bogu.

Aniołowie pojawiają się w sztuce od zarania dziejów: w ikonografii artystycznej występują wraz z uskrzydłonymi bóstwami już w IV wieku przed Chrystusem. Wiele wizerunków aniołów znajdujemy również w sztuce romańskiej eksponującej ich nadprzyrodzoność (Ciriot 2000: 68–69). Są obecne także w literaturze – poczynając od Biblii, *Pieśni o Rolandzie*, *Boskiej komedii* Dantego przez *Kroniki* Galla Anonima, utwory Jana Kochanowskiego, Adama Mickiewicza, Zygmunta Krasińskiego aż do poezji Bolesława Leśmiana i Zbigniewa Herberta. Motyw anioła znajdujemy w utworach współczesnych, na przykład w literaturze fantasy czy w filmach (Jastrzębska-Golonka 2015: 252; Sznajderman 1994)²¹. Wyobrażenie anioła i jego przymiotów jest dobrze utrwalone w świadomości użytkowników języka – należy ono do wyobrażeń mitologicznych (rama metatekstowa „taki, jaki może być” lub „taki, jaki prawdopodobnie jest”) (por. Bartmiński, Panasiuk 2001). Z bogatej symboliki anioła w kulturze chrześcijańskiej najsilniej utrwalił się obraz istoty dobrej i pięknej – w opozycji do człowieka, który jest z natury niedoskonały.

Potencjał asocjacyjny nazwy *anioł* wykorzystywany bywa w rozmaitych tekstach. W serwisie „Ślub” portalu Onet.pl zamieszczono opis fotografii rozpoczynający się cytatem: „Jak powiedział Heinrich Heine: *Nigdy nie można oznaczyć z pewnością, gdzie się w kobiecie anioł kończy, a diabeł poczyna*”. W tekście tym wykorzystano stereotypowe wyobrażenia anioła i diabła:

Kobieta to istota z jednej strony delikatna i wrażliwa z łagodnym spojrzeniem oczu błękitnych jak szkiełka i z uśmiechem, pod wpływem którego topnieją lody. Jej skręcone anielskie, aksomitne blond loki spływają miękkimi kaskadami na odsłonięte, kuszące ramiona. Stąpa lekko, a Jej jedwabista suknia otula anielskie ciało, opadając łagodnie w dół białymi warstwami... Z drugiej zaś strony pełna jest nieopisanego żaru. Płomienna, gorąca i pełna temperamentu. Mroczna i nieprzenikniona. [...] I tak od początku świata, w jednym ciele grają w duecie dwie zupełnie odmienne natury – raz bliska siostra diabła, a raz *anioł, nie kobieta!* (*Anioły i demony*)²².

Powyższy opis kobiety motywowany jest wyobrażeniem anioła i demona w chrześcijaństwie, znanym z malarstwa sakralnego. Podsumowując, można stwierdzić, że z powodu kulturowego osadzenia komponentu *anioł* znaczenie aksjologiczne tego słowa stanowi swoistą podstawę interpretacji systemowej i kontekstowej wszystkich związków zbudowanych według omawianego schematu.

21 Angelomanię można najprościej zdefiniować jako przywiązanie do wątków anielskich, które przewijają się w rozmaitych uwikłaniach tekstowych. Prace na temat obrazu anioła w literaturze i kulturze zawierają tomy *Anioł w literaturze i kulturze* (Ługowska, Skawiński (red.) 2004; Ługowska (red.) 2005, 2006).

22 *Anioły i demony*, produkcja, pomysły i realizacja sesji zdjęciowej: zespół abcsłubu.pl, <https://kobieta.onet.pl> (dostęp: 21 listopada 2018).

Realizacje modelu ANIOŁ nie + N_{NOM}^{PERS} mają poświadczenia w rozmaitych tekstach. Przykłady występują w tytułach, między innymi monologu *Anioł nie dziecko* autorstwa Jerzego Abramowskiego, jednego z odcinków serialu *Rodzinka.pl* (sezon 11, odc. 218) – *Anioł, nie kobieta*, piosenki Iwonny Buczkowskiej *Anioł nie kobieta*, powieści *Anioł nie człowiek. Przygody nie tylko językowe* siostry Ines Krawczyk MChR oraz – jako kreatywna modyfikacja – *Shih tzu. Anioł nie pies* Marty Paszkiewicz.

Warto odnotować użycia frazemów utworzonych według omawianego schematu w komunikacji internetowej, między innymi w memach, realizujących funkcję ludyczną, zwłaszcza gdy dotyczą kobiet lub ogólniej – natury ludzkiej.

Rysunek 1. Mem *Anioł nie kobieta!*

Źródło: www.memy.pl (dostęp: 15 listopada 2019).

Nierzadko jednostki utworzone według omawianego schematu wykorzystywane są w sposób kreatywny. Przykładowo w kwietniu 2016 roku w Gorzowie Wielkopolskim zorganizowano wystawę fotograficzną i warsztaty dla kobiet pod hasłem *Kobieta nie anioł. Anioł nie kobieta* (por. <https://mckgorzow.pl>; dostęp: 30 marca 2020). Można też w Internecie znaleźć ilustracje i memy, w różny sposób wyzyskujące tę grę słów.

4. Wnioski

Analiza związków o strukturze ANIOŁ nie + N_{NOM}^{PERS} wykazała, że do najczęściej używanych jednostek o ustabilizowanej postaci należą przede wszystkim związki *anioł nie człowiek*, *anioł nie kobieta* i *anioł nie dziecko*, które mają poświadczenia w opracowaniach leksykograficznych. W realizacjach występują również inne rzeczowniki osobowe, natomiast przy okazji modyfikacji pojawiają się nazwy niektórych zwierząt (tab. 1).

Badane jednostki niosą ogólnie pozytywną ocenę opisywanej osoby/opisywanego obiektu. Mogą się też odnosić do konkretnej cechy czy zachowania – wówczas to znaczenie precyzowane jest w danym kontekście. Semantyka analizowanego modelu opiera się na odwołaniu do zespołu cech powszechnie przypisywanych aniołowi w naszej kulturze oraz opozycji *anioł – człowiek*.

Tabela 1. Schemat ANIOŁ nie N_{NOM}^{PERS} i jego realizacje

SCHEMAT I JEGO REALIZACJE		
SCHEMAT	ANIOŁ NIE + N _{NOM} ^{PERS}	
Realizacje standardowe	<i>anioł nie kobieta, anioł nie człowiek, anioł nie dziecko</i>	
Realizacje niestandardowe (kreatywne modyfikacje)	z rzeczownikiem osobowym	<i>cztery razy anioł nie kobieta</i>
	z rzeczownikiem nieosobowym	<i>anioł nie kot, anioł nie pies</i>

Źródło: opracowanie własne.

Model ten służy do tworzenia związków o dużej funkcjonalności komunikacyjnej. Ich potencjał uwarunkowany jest wieloma czynnikami, przede wszystkim semantyką i ładunkiem emocjonalno-aksjologicznym – za pomocą niedużej liczby wyrazów nadawca przekazuje bogate znaczenie, otwierając ciąg asocjacyjny motywowany wiedzą kulturową. Włączenie do analizy różnorodnych parametrów umożliwia przedstawienie pełnego opisu realizacji danego schematu (tab. 2).

Tabela 2. Parametry realizacji schematu leksykalno-formalnego

PARAMETRY REALIZACJI MODELU FRAZEOLÓGICZNEGO			
SEMANTYCZNY		MORFOSYNTAKTYCZNY	PRAGMATYCZNY
znaczenie asumaryczne		wariantywność	zabarwienie stylistyczne
znaczenie sumaryczne	znaczenie leksemów	funkcje składniowe	typowe konteksty użycia
		potencjał transformacyjny	frekwencja
	komponent obrazowy		potencjał modyfikacyjny
			aspekt kulturowy
			obecność związków tworzonych według modelu w kulturze

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując, należy stwierdzić, że obecność realizacji omawianego schematu w rozmaitych tekstach kultury potwierdza produktywność badanego modelu oraz jego przydatność komunikacyjną.

Bibliografia

- Andrejewicz U. 2015: *Koń się śmieje, czyli czy istnieją błędy frazeologiczne?*, „Poradnik Językowy”, nr 7, s. 44–50.
- Bartmiński J., Panasiuk J. 2001: *Stereotypy językowe*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2001, s. 380–382.
- Bąba S. 1989: *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań.
- Bogusławski A. 1976: *O zasadach rejestrowania jednostek języka*, „Poradnik Językowy”, nr 8, s. 356–364.
- Bogusławski A. 1994: *Uwagi o pracy nad frazeologią*, [w:] A. Bogusławski, *Sprawy słowa. Word Matters*, Veda, Warszawa, s. 125–136.
- Chlebda W. 2003: *Elementy frazematyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*, wyd. 2 uzup., Oficyna Wydawnicza LEKSEM, Łask.
- Chlebda W. 2004: *Frazeologia w międzyludzkiej przestrzeni komunikacyjnej*, „Problemy Frazeologii Europejskiej”, nr 6, s. 11–20.
- CIDI: *Cambridge International Dictionary of Idioms*, red. E. Walter, wyd. 7, Cambridge University Press, Cambridge 2006.
- Cirlot J.E. 2000: *Słownik symboli*, Wydawnictwo ZNAK, Kraków.
- Dobrovol'skij D., Piirainen E. 2005: *Figurative Language. Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives*, Elsevier, Amsterdam.
- Dziamka-Lenart G. 2011: *leksykograficzne rozwiązania problemu wielokształtności związków frazeologicznych (w wybranych słownikach frazeologicznych języka polskiego)*, [w:] P. Fliciński (red.), *Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Wariantywność we frazeologii*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań, s. 55–77.
- Dziamka-Lenart G. 2019: *Frazeografia polska. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań.
- ISJP: *Inny słownik języka polskiego*, red. M. Bańko, t. 1–2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Jastrzębska-Golonka D. 2015: *Obraz anioła w wybranych utworach literatury romantycznej i współczesnej oraz języku*, „Studia Językoznawcze”, nr 14, s. 249–267.
- Kopaliński W. 2003: *Słownik mitów i tradycji kultury*, Oficyna Wydawnicza RYTM, Warszawa.
- Kosek I. 2008: *Fleksja i składnia nieciągłych imiennych jednostek leksykalnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn.
- Lewicki A.M. 1976: *Wprowadzenie do frazeologii syntaktycznej. Teoria zwrotu frazeologicznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Lewicki A.M. 1985: *O motywacji frazeologizmów*, [w:] M. Basaj, D. Rytel (red.), *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, t. 1, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, s. 33–47.
- Lewicki A.M. 2001: *Definiowanie a opis znaczenia frazeologizmów*, [w:] M. Balowski, W. Chlebda (red.), *Księga pamiątkowa poświęcona prof. dr hab. Halinie A. Lilicz*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 103–110.
- Lewicki A.M., Pajdzińska A., Rejakowa B. 1987: *Z zagadnień frazeologii. Problemy leksykograficzne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- LID: *Longman Idioms Dictionary*, red. S. Engineer, Longman, Harlow 1998.
- Ługowska J. (red.) 2005: *Anioł w literaturze i kulturze*, t. 2, „Atut” – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław.
- Ługowska J. (red.) 2006: *Anioł w literaturze i kulturze*, t. 3, „Atut” – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław.
- Ługowska J., Skawiński J. (red.) 2004: *Anioł w literaturze i kulturze*, t. 1, „Atut” – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław.
- Martí Solano R. 2011: *Phraseological Units in English. Variation through Lexical Insertion*, „Rassegna Italiana di Linguistica Applicata”, nr 1/2, s. 384–404.
- Martí Solano R. 2013: *From Idiom Variants to Open Slot Idioms. Close-ended and Open-ended Variational Paradigms*, [w:] J. Szerszunowicz, B. Nowowiejski, T. Kanzaki, K. Yagi (red.), *Intercontinental Dialogue on Phraseology*, vol. 2: *Research on Phraseology across Continents*, The University of Białystok Publishing House, Białystok, s. 167–180.

- Moon R. 1998: *Fixed Expressions and Idioms in English. A Corpus-based Approach*, Oxford University Press, Oxford.
- Müldner-Nieckowski P. 2007: *Frazeologia poszerzona. Studium leksykograficzne*, Oficyna Wydawnicza Volumen, Warszawa.
- NKJP: Narodowy Korpus Języka Polskiego (online: www.nkjp, dostęp: 2 stycznia 2019).
- NSF: R. Lebda, *Nowy słownik frazeologiczny*, Zielona Sowa, Kraków 2005.
- ODI: *Oxford Dictionary of Idioms*, red. J. Siefbrig, wyd. 2, Oxford University Press, Oxford 2005.
- Oleschko H. 1996: *Aniołów dyskretny lot*, Calvarianum, Kalwaria Zebrzydowska.
- Pajdzińska A. 1982: *Elementy motywujące znaczenie w składzie związków frazeologicznych*, [w:] M. Basaj, D. Rytel (red.), *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, t. 1, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, s. 81–87.
- Pajdzińska A. 1988: *Udział konotacji leksykalnej w motywacji frazeologizmów*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Konotacja*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 67–82.
- Pajdzińska A. 2004: *Wielonurtowość współczesnych badań frazeologicznych*, „Poradnik Językowy”, nr 2, s. 27–38.
- Pawley A. 2007: *Developments in the Study of Formulaic Language since 1970. A Personal View*, [w:] P. Skandera (red.), *Phraseology and Culture*, Mouton de Gruyter, New York, s. 3–45.
- Piirainen E. 2016: *Lexicon of Common Figurative Units. Widespread Idioms in Europe and beyond*, we współpracy z J.A. Bałázsim, t. 2, Peter Lang, New York.
- Przepiórkowski A. 2017: *Walenty: gruntowny składniowo-semantyczny słownik walencyjny języka polskiego*, „Język Polski” XCVII, z. 1, s. 29–46.
- PSF: K. Głowińska, *Popularny słownik frazeologiczny*, Wilga, Warszawa 2000.
- PSWP: *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, t. 1–50, Kurpisz, Poznań 1994–2005.
- SF: *Słownik frazeologiczny w układzie tematycznym i alfabetycznym*, red. nauk. A. Nowakowska, Europa, Wrocław 2003.
- SFJP: D. Podlaska, M. Świątek-Brzezińska, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, Park Edukacja, Bielsko-Biała 2006.
- SFSkor: S. Skorupka, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. 1–2, wyd. 9, Wiedza Powszechna, Warszawa 1999.
- SFWP: S. Bąba, J. Liberek, *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- SSJP: E. Geller, A. Dąbrówka, *Słownik stylistyczny języka polskiego*, Świat Książki, Warszawa 2007.
- Szerszunowicz J. 2019: *Variability and Phraseological Patterns from a Lexicographic Perspective*, [w:] N. Pintarić, I. Čagalj, I. Vidović Bolt (red.), *Komparativnoslavističke lingvokulturalne teme*, Srednja Europa, Zagreb, s. 307–319.
- Sznajderman M. 1994: *Anioł w wyobraźni popularnej*, „Polska Sztuka Ludowa – Konteksty”, nr 3–4(51–52), s. 83–88 (online: <http://cyfrowaetnografia.pl>, dostęp: 2 stycznia 2019).
- USJP: *Uniwersalny słownik język polskiego*, red. S. Dubisz, t. 1–6, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Węgrzynek K. 2018: *Związki frazeologiczne i przysłowia w WSJP PAN*, [w:] P. Żmigrodzki, M. Bańko, B. Batko-Tokarz, J. Bobrowski, A. Czelakowska, M. Grochowski, R. Przybylska, J. Waniakowa, K. Węgrzynek (komitet red.), *Wielki słownik języka polskiego PAN. Geneza, koncepcja, zasady opracowania*, Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków, s. 155–167.
- Węgrzynek K., Żmigrodzki P. 2016: *O pracy nad frazeologią w Wielkim słowniku języka polskiego PAN*, [w:] B. Mirčevska-Borčeva, B. Tošović, I. Vidović Bolt, P. Żmigrodzki (red.), *Zborot zbor otvora/Zbornik na trudovi od Međunarodnata naučna konferencija održana vo Skopje na 29 i 30 oktombri 2016 g.*, Filološki Fakultet „Vlaže Konecki”, Skopje, s. 331–342.
- WSF: P. Fliciński, *Wielki słownik frazeologiczny*, IBIS, Poznań 2012.
- WSFJP: P. Müldner-Nieckowski, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Świat Książki, Warszawa 2003.
- WSF PWN: *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*, oprac. A. Klośńska, E. Sobol, A. Stankiewicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- WSJP PAN: *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki (online: www.wsjp.pl).
- Żmigrodzki P. 2015: *Z zagadnień opisu terminów wielowyzowych w Wielkim słowniku języka polskiego PAN*, [w:] I. Kosek, R. Makarewicz, K. Zawilska (red.), *Nowe zjawiska w języku, tekście i komunikacji*, t. 5: *Frazeologizmy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińskiego-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn, s. 230–240.

Summary

Parameters of the description of realisations of the phraseological model**ANIOŁ nie N_{NOM}^{PERS} [lit. (an) ANGEL not N_{NOM}^{PERS}]**

Keywords: phrasemes, formal lexical model, reproduct.

The aim of the paper is to present a description of realisations of a phraseological model through the analysis of its realisations. This issue is discussed on the example of the Polish pattern ANIOŁ nie N_{NOM}^{PERS} [lit. (an) ANGEL not N_{NOM}^{PERS}] and the units coined according to this schema. The analysis comprises three main aspects: semantic, morphosyntactic and pragmatic, each of which is subdivided into categories (semantic: literal meaning; lexical constituents, imagery; meanings of the units coined according to the analysed model; morphosyntactic: variability, syntactic functions, transformation potential; pragmatic: stylistic markedness, typical use, frequency, modification potential, cultural aspects). The findings of such analyses can be implemented in the lexicographic description of multiword units coined according to phraseological patterns.